ESITELMIÄ

Kommentteja professori Börsch-Supanin analyysiin Suomen työeläkkeiden uudistuksesta

Jaakko Tuomikoski
Varatoimitusjohtaja
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen

Kansantaloudellista Yhdistystä ja Eläketurvakeskusta on syytä onnitella ajatuksesta kutsua kansainvälisen tason eläkeasiantuntija kommentoimaan Suomen työeläkeuudistusta. On myös syytä onnitella siitä, että kommentoimaan onnistuttiin saamaan professori Axel Börsch-Supanin kaltainen asiantuntija.

On helppo ajatella, että läheltä näemme itse asiat tarkimmin. Osittain tämä on tottakin, mutta perspektiivi on kauempaa katsoessa kuitenkin laajempi eivätkä vanhat ajatustottumukset haittaa. Parhaimmillaan kansainvälisestä vertailusta saatavat näkökohdat ovat hyvinkin hyödyllisiä.

Onnitella voi myös tuloksen suhteen: professori Börsch-Supan on onnistunut pureutumaan syvällisesti eläkejärjestelmäämme ja siihen nyt tehtyihin muutoksiin. Varmaankin neljästä viidesosasta hänen tekemistään havainnoista voi olla yhtä mieltä. Koska olisi hyödytöntä kerrata näitä yksimielisyyden aiheita kattavasti, poimin alkuun vain muutamia ja keskityn sitten pääosin niihin kohtiin, joissa hänen analyysinsä mielestäni jää puutteelliseksi tai joissa olen johtopäätöksistä eri mieltä.

Keskipalkkaperiaate ja elinaikakerroin

Minunkin mielestäni sekä vanhan eläkejärjestelmämme osittaisen loppupalkkaperiaatteen hylkääminen ja korvaaminen keskipalkkaperiaatteella että elinaikakerroin ovat eläkeuudistuksen tärkeintä, parasta ja kestävintä antia.

Enemmän makuasialta tuntuu se, miten uusi laskusääntö olisi viisainta kommunikoida. Suomalaisen työeläkevakuutetun kannalta on kuitenkin tärkeintä mieltää, että työeläke on eläkeuudistuksen jälkeenkin edelleen etuusperusteinen: se määräytyy työansioiden ja kansantalouden indeksien perusteella, ja maksu määrätään siten, että se riittää etuuksien kustantamiseen. Tätä ei muuta se, että laskusäännöllä on yhteisiä piirteitä NDC-periaatteen kanssa.

Karttuma ja kannustimet

Uudistuksen tavoitteita ajatellen on tärkeintä saada perille se viesti, että jatkossa kaikki työ kartuttaa eläkettä. Tätä viestiä voidaan viedä eteenpäin vakuutettukohtaisilla säännöllisillä laskelmilla, ja näin on tarkoitus tehdäkin.

Karttumasääntöjä ja niihin liittyviä kannustinjärjestelmiä voidaan tarkastella ainakin kahdesta näkökulmasta: valitun toteutustekniikan kannalta ja kannustinvaikutusten kannalta.

Vanhan aktuaarin mielestä iästä riippumaton karttumaprosentti ja eläkkeellelähtöiän mukaan määräytyvät vakuutusmatemaattiset muuntokertoimet olisivat ehkä olleet luonnollisin tekninen toteutustapa. Eläkesopimuksia solmittaessa arveltiin kuitenkin, että useimmille on liian monimutkaista hahmottaa samaan aikaan, että toisaalta jatkotyöstä karttuu eläkettä ja toisaalta eläkkeen lykkäämisestä palkitaan korottamalla eläkettä kustannusneutraalilla tavalla. Ikävälillä 63–68 nämä efektit päätettiinkin yhdistää yhteen tekijään, 4,5 prosentin kannustinkarttumaan. Tämän avulla haluttiin tehdä selväksi työnteon jatkamisen eläkettä korottava vaikutus.

Ikävälin 53–63 karttuman korottamisella 1,9 prosenttiin taas haluttiin pehmentää loppupalkkaperiaatteesta luopumisen vaikutusta niillä, joilla on työuran kuluessa nouseva ansiokehitys.

Jo uudistuksista sovittaessa tiedettiin, että eläkkeelle siirtymisen myöhentämisen ja kannustinkarttuman kustannusvaikutukset menevät ikävälillä 63–68 suurin piirtein päittäin. Börsch-Supanin laskelmat vahvistavat tämän. Niistä hänen laskelmistaan, joissa on mukana yhteensovituksen poisto, näkyy kuitenkin, miten yhteensovituksen olemassaolosta vanhassa eläkejärjestelmässä aiheutunut väärän suuntainen kannustin on uudesta poistunut. Työnteon jatkamisen kannalta on toki relevanttia myös se, että työnteosta saa palkkaa, joten sangen pitkälle päästään huolehtimalla siitä, etteivät työeläkkeen karttumasäännöt tuo mukaan negatiivisia kannustimia.

Sen sijaan säästöjä odotetaan niistä käyttäytymisvaikutuksista ennen 63 vuoden ikää, joita on varhaiseläkkeiden leikkauksilla (yksilölliset varhaiseläkkeet, työttömyysvakuutuksen puolelle siirtyvän ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien ansioturvan muutokset ja osa-aikaeläkkeen ehtojen sinänsä marginaaliset muutokset) ja psykologisista tekijöistä: 63–68 ikävuoden ”eläkkeellejäämisikkunan” on tarkoitus vähitellen muuttaa mielikuvaa sopivasta eläkkeellesiirtymisiästä. Myöhemmin nähdään, toimiiko tämä ajatus käytännössä.

Hyvän eläkejärjestelmän kriteerit

Ajoittain suomalainen eläkepoliittinen keskustelu on lähtökohdiltaan melko tuskastuttavaa. Keskustelualoitteet saattavat lähteä liikkeelle jostakin eläketurvan kannalta etäisestä ja vähemmän tärkeästä tekijästä, jonka perusteella tehdään ehdotus; kun tätä ehdotusta sitten kritisoidaan muista lähtökohdista käsin, on vaara, että keskustelu juuttuu inttämiseksi.

Hyvä keino saada keskustelu jäsentyneeksi ja hedelmälliseksi on ensin kiinnittää kriteeristö, jonka valossa asiaa pohditaan. Juuri näin tekee Börsch-Supan esittäessään kuusi tärkeää kriteeriään hyvälle eläkejärjestelmälle.

Kriteerit kattavat eri näkökulmia. Eläketurvan rakenteeseen niistä liittyvät suoraan eläketurvan riittävyyteen liittyvä ensimmäinen kriteeri ja tasapuolisuutta korostava viides kriteeri. Riittävyyskriteeri käsittää sekä köyhyyden välttämisen että kulutustason säilyttämisen näkökulmat, tasapuolisuuskriteeri taas sen, että

saman ansiohistorian pitäisi henkilöstä riippumatta johtaa samansuuruiseen työeläkkeeseen. Muilla neljällä kriteerillä on kansantaloudellinen tai eläkejärjestelmän ja kansantalouden suhteisiin liittyvä ulottuvuus. Nekin ovat tärkeitä: jos eläkejärjestelmän rahoitusrasitus ylittää kansantalouden kestokyvyn, etuudet joutuvat väistämättä muutoksen kohteeksi.

Riskinkanto pääkysymyksenä

Börsch-Supanin kriteerit muodostavat monipuolisen kokonaisuuden, ja niitä kaikkia voi pitää välttämättöminä. Aivan keskeinen näkökulma eläkepoliittisissa pohdinnoissa on kuitenkin riskinkannon näkökulma. Työeläkkeen tarkoitus on suojella yksilöä työansioiden loppumisen taloudellisilta seurauksilta. Eläkejärjestelmät ovat siis olemassa riskien hallitsemiseksi. Riskejä ei voi täysin poistaa, mutta niiden seurauksia voi vaimentaa ja riskejä voi jakaa tai siirtää esimerkiksi vakuutusjärjestelyin eri toimijoiden kannettaviksi.

Olen yhä vakuuttuneempi siitä, että eläkejärjestelmän eri rakennevaihtoehtojen käsittelyssä tulisi lähteä liikkeelle nimenomaan eri riskeistä. Riskitöntä eläkejärjestelmää ei ole, ja sitä tärkeämpää on katsoa, kehen eri riskit kohdistuvat. Tämä analyysi on joko kokonaan tai ainakin hyvin pitkälle tehtävissä objektiivisesti: vaikka oltaisiin kuinka eri mieltä tahansa päämääristä, niin epävarmuuden seurausten kohdentumista koskevan analyysin osalta yksimielisyyden pitäisi olla saavutettavissa.

Eli siis:
– kartoita ensin, mitä riskejä on ja kuka minkäkin niistä kantaa suunnitellussa eläkejärjestelmässä
– mieti sitten, tämäkö on se mitä haluat.

Jälkimmäinen askel on se vaihe, jossa erimielisyys on mahdollista ja luontevaa. Pohdinnan tulos riippuu kunkin arvioijan arvoista ja preferensseistä. Erimielisyys on näin kuitenkin saatu kohdistetuksi siihen kohtaan mihin se kuuluukin, ja samalla on varmistuttu siitä, että mikään tärkeä näkökulma ei pääse keskustelussa unohtumaan.

Eri mieltä vapaaehtoisuudesta ja sijoitussidonnaisista piirteistä

Tässä kohden tullaankin suurimpiin niistä erimielisyyden aiheista, joita minulla on Börsch-Supanin analyysiin nähden. Hänhän toteaa, että suurimpia puutteita uudistuksessamme on, että sen jälkeenkin Suomen työeläkejärjestelmä on yksi suuri monoliittinen systeemi, johon ei sisälly vapaaehtoiseen yksilölliseen säästämiseen perustuvaa elementtiä.

Perustelen riskinkantonäkökulmalla sitä, että tämä kritiikki on mielestäni väärää. Lisäksi Börsch-Supanin analyysissä jää puuttumaan tällaisten piirteiden seurausten peilaaminen eräisiin hänen omiin kriteereihinsä nähden, eli ensimmäiseen ja viidenteen.

Vapaaehtoisuus

Vapaaehtoisissa järjestelmissä kattavuus on tuskin koskaan edes lähes täydellistä: tämän estävät toisaalta likinäköisyysilmiö ja toisaalta se, että erityisesti aikuisiän alussa muut tarpeet saattavat yksinkertaisesti olla pakottavampia kuin säästäminen vanhuuden varalle.

Esimerkiksi tarjoutuu nykyinen tilanne Isossa-Britanniassa, jossa eläkevakuutus on pitkälti vapaaehtoista. Huoli tulevasta eläketurvasta ja erityisesti sen kattavuudesta on muo-

dostunut suureksi. Lokakuussa 2004 hallituksen asettama yksityisiä eläkkeitä arvioiva työryhmä jätti ensimmäisen raporttinsa, jota esitellessään ryhmän puheenjohtaja Adair Turner varoitti valtavasta eläkevajeen kasvusta (Turner 2004). Runsaalla kolmanneksella Britannian 27-miljoonaisesta työväestöstä ei ole riittävästi eläkesäästöjä vanhuuden turvaksi, ja jos nykymeno jatkuu, tulevaisuuden eläketurva on kokonaisuudessaan riittämätön ja jakautuu aikaisempaa eriarvoisemmin.

Ison-Britannian eläketurva on pitkään ollut esimerkki Börsch-Supanin kustannettavuus-, kestävyys- ja vakauskriteerien erinomaisesta toteutumisesta. Alkaa kuitenkin yhä vahvemmin vaikuttaa siltä, että tämä on tapahtunut riittävyyskriteerin kustannuksella. Kriteerit eivät sinänsä sulje pois vapaaehtoista eläketurvan osaa, mutta kylläkin eläketurvan pakollisen osuuden supistamisen liian matalaksi.

Suomessa kansaneläke huolehtii niistä, joilla ei missään elämänsä vaiheessa ole työtuloja, joten työeläketurvan tekeminen vapaaehtoiseksi olisi heidän kannaltaan yhdentekevää. Toisaalta ylimpiin tuloluokkiin kuuluvilla on normaalisti hyvä neuvotteluasema työnantajaansa nähden. Vapaaehtoisuuteen siirtyminen huonontaisi näin ollen nimenomaan keskituloisten muodostaman suuren enemmistön asemaa ja vaarantaisi Börsch-Supanin oman riittävyyskriteerin saavuttamisen. Toki tätä riskiä täytyy verrata siihen riskiin, että liian suuret eläkemaksut puolestaan saattavat vaarantaa koko kansantalouden kehitystä.

Sijoitusriskin kantaminen

Vapaaehtoisuuttakin suuremman riskin eläketurvan laadulle muodostaa yksilöllisiin eläketileihin liittyvä riskin kantaminen. Yksilöllisiä sijoitussidonnaisia piirteitä on analysoitu eläkepoliittisessa keskustelussa pitkään. Peruspiirteenä tällaisissa järjestelyissä on jo määritelmän mukaan, että yksilö kantaa itse eläkesäästöihinsä liittyvän sijoitusriskin: tekee valinnat ja kantaa seuraukset niin hyvässä kuin pahassakin.

Tämä on oikein ja kohdallaan silloin, kun kyseessä on omaan talouteen kertyvän ”ylijäämän” sijoittaminen. Työeläkkeissä on kuitenkin kysymys siitä, että pyritään hallitsemaa työansioiden loppumiseen liittyvää riskiä silloin, kun nämä ansiot loppuvat joko ennakoidusti vanhuuseläkkeelle lähdettäessä tai ennakoimattomasti työkyvyttömyyden sattuessa tai perheen elättäjän kuollessa. Tähän tarkoitukseen sopivat nimenomaan etuusperusteiset eläkkeet, joissa eläketurvan määrä on sidottu työansioihin ja sillä on indeksiturva, joka pitää huolta vähintään eläkkeen reaaliarvon säilymisestä. Yksilöllinen sijoitusriskin kanto ei istu työeläkkeen päämäärään ensinkään.

Yksilölliseen eläkesäästämiseen liittyvät hallintokulut

Toisen ongelman yksilöllisissä tileissä muodostavat hallintokulut, jotka syövät eläketilille kertyneestä pääomasta usein täysin kohtuuttoman osuuden.

Ruotsin uuteen eläkejärjestelmään sisältyy myös sijoitussidonnainen elementti (premiepension), ja ruotsalaiset ovat erityisesti ponnistelleet rajoittaakseen tähän osuuteen liittyviä hallintokuluja. Ruotsin eläkejärjestelmän vuosikertomuksessa vuodelta 2003 todetaan kuitenkin, että esimerkiksi vuonna 1963 syntyneen henkilön premiepensionin arvosta hallintokulut syövät noin 11 prosenttia (The Swedish Pension System, Annual Report 2003).

Huomattavasti korkeampia lukuja on esitetty silloin, kun erityisiä ponnisteluja hallintokustannusten rajoittamiseksi ei tehdä. Pelkät markkinavoimat eivät tähän riitä: Isossa-Britanniassa, jossa lienee yhdet kilpailluimmista sijoitusmarkkinoista maailmassa, on esitetty arvioita, jonka mukaan hallintokulut voivat pahimmillaan viedä eläkepääoman arvosta 36 prosenttia. Kun tähän kustannukseen lisätään se kulu, joka liittyy yksilölliselle tilille kerätyn säästön muuntamiseen eläkkeeksi, luku kohoaa 43 prosenttiin (Orszag 2001). Edellä mainitussa Turnerin komission raportissa hoitokulujen osuudeksi Britanniassa todetaan 20–30 prosenttia. Franco Modiglianin ja Arun Muradliharin hiljattain ilmestyneessä teoksessa "Rethinking Pension Reform" esitetään arvio, jonka mukaan latinalaisessa Amerikassa kuluihin on mennyt 17–33 prosenttia maksuista (Modigliani & Muralidhar 2004).

Taidon ja onnen vaikutukset

Yksilöllisiin tileihin liittyy vielä eräs tasapuolisuusongelma. Sijoitustoiminnassa tuotto-odotukset ja tuotot ovat usein erilaiset. Sijoitustoiminnan kumuloituneessa tuloksessa on pitkänkin aikavälin jälkeen suurta yksilökohtaista vaihtelua. Nokiamiljonäärien maassa tiedetään hyvin, että täydellinen harrastelijakin voi päätyä erinomaiseen lopputulokseen. Toisaalta ammattimainenkin sijoittaja saattaa perusteltuine valintoineen kuitenkin lopulta päätyä ihmettelemään huonoa onneaan. Vaikka siis aina löytyy jokunen sijoittamisen ammattilainen, joka häviää muutamalle harrastelijalle, on selvää, että *keskimäärin* ammattimaiset sijoittajat kuitenkin pärjäävät suurta yleisöä paremmin.

Käyttöön otetut yksilöllisten tilien mallit ovat useimmiten sellaisia, joissa sijoituskohteiden valinta ei ole täysin vapaata, vaan vakuutetut valitsevat tietystä valikoimasta ammattimaisten sijoittajien hoitamia erityyppisiä rahastoja. Tämän valinnan yksilö joutuu kuitenkin tekemään oman taitonsa tai saatavilla olevien neuvojen perusteella.

Yksilöllisten tilien maailmassa sijoitusalan ja varainhoidon ammattilaisilla on siten keskimäärin paremmat eläkkeet kuin muulla väestöllä. Lisäksi yksilöllisten eläketilien hallintokustannukset ovat heidän kannaltaan tuottoja. Ei voida ajatella, että varainhoitajien ammattikunta tahallaan olisi pyrkimässä suden rooliin tavallisen palkansaajan punahilkkasadussa, mutta mitään ei voida sille, että lopputulos olisi sen suuntainen.

Sosiaaliturvan yksityistämisen kokonaisarviot

Vakuutusvalvontaviraston tutkimusjohtaja Lasse Koskinen arvioi Taloussanomissa 15.1. 2005 Modiglianin ja Muralidharin edellä mainittua kirjaa. Lainaan Koskisen tiiviin muotoilun kirjan viestistä yksilöllisten tilien suhteen: "Sijoitusten tuotoista riippuvat lakisääteiset henkilökohtaiset eläketilit (pilari II) johtavat suureen resurssien haaskaukseen. Toteuttamiseen tarvitaan kallis byrokratia. Työntekijät pakotetaan tekemään sijoituspäätöksiä, joihin heistä useimmilla ei ole valmiuksia, sekä altistetaan turhaan sijoitustoiminnan riskeille. Samalla työntekijöiden kustannuksella vaurastutetaan varainhoitajia. Modigliani ja Muradlihar kiteyttävät asian toteamalla, että "lakisääteiset yksityiset eläketilit yksityistävät juuri sen ainoan asian mikä tulisi sosialisoida eli riskin".

USA:ssa presidentti Bushin sosiaaliturvan uudistamista koskevat suunnitelmat ovat nekin

synnyttäneet kriittistä keskustelua (Anrig & Wasow 2004, Diamond & Orszag 2004).

Sijoitusriskin liittäminen työeläkkeeseen johtaa mielestäni siihen, että sekä riittävyyskriteeri että tasapuolisuuskriteeri vaarannetaan. Myös Börsch-Supan esittää listan julkisen sektorin ulkopuolisten kollektiivisten ja yksilöllisten eläkejärjestelmien ongelmista. Mielestäni hän kuitenkin jättää viemättä analyysinsa loppuun riittävyys- ja tasapuolisuuskriteeriensä valossa.

Maksutasokeskustelu

Börsch-Supan perustelee veroteoreettisesti, että eläkemaksu ei saa olla merkittävästi yli 20 prosentin tasoa, ja että pakollisesta eläkemaksusta syntyvä rasite kasvaa neliössä.

Näiden täsmällisten numeeristen lakien kohdalla minun on pakko tunnustaa osaamattomuuteni. Eläkemaksun kansantaloudellisiin vaikutuksiin liittyy kuitenkin monta muuta tekijää kuin pelkkä maksuprosentti. Sellaisessa yhteiskunnassa, jossa tulopolitiikalla ja eläkepolitiikalla on riittävästi yhteyksiä, eläketurvan hinta otetaan huomioon palkankorotusvaatimuksissa, jolloin kokonaistyövoimakustannusten nousu jää tasolle, joka ei välttämättä ole työllisyyden kehitykselle haitallinen. Seija Ilmakunnas ja Reijo Vanne käsittelevät tätä näkökohtaa rahastointia ja sijoitustoimintaa koskevan kirjoituksensa lopussa (Ilmakunnas & Vanne 2004).

Suomen työeläkejärjestelmän maksutason arvioinnissa jää moni asia askarruttamaan mieltä. Suomessa lakisääteinen työeläke kattaa sen tarpeen, joka useassa muussa maassa katetaan lakisääteisten, työmarkkinaperustaisten ja yksilöllistenkin eläkejärjestelyjen muodostamalla kokonaisuudella. Eri maiden kokonaiseläketurvan vertailu johtaa jopa päätelmään, jonka mukaan suunnilleen 60 prosentin tai kahden kolmasosan tavoitetaso palkkaan verrattuna on työeläkkeelle miltei luonnonlaki. Jollei sitä saavuteta lakisääteisellä eläkkeellä, se pyritään järjestämään jollakin muulla tavalla.

Meillä se ainakin suurin piirtein saavutetaan lakisääteisellä eläketurvalla. Kansainvälisissä vertailuissa käy tästä syystä niin, että meillä tulee veroasteeseen ja sosiaalimenoihin paljon sellaista, mikä useassa muussa maassa jää niiden ulkopuolelle. TEL-maksutason vertaaminen vain muiden maiden lakisääteiseen eläketurvaan ei siten ole perusteltua. Eläketurvakeskus on laatinut tätä asiaa havainnollistavia laskelmia, joista lainaan oheen kuvion (Bach, Laitinen-Kuikka & Vidlund 2003). Vertailuissa unohtuu helposti muitakin tekijöitä: esimerkiksi Ruotsissa työeläkejärjestelmässä ei ole ensinkään työkyvyttömyys- ja perhe-eläketurvaa, jotka hoidetaan muualla sosiaaliturvajärjestelmän piirissä. Meillä nämä sisältyvät työeläkkeisiin. Tämän eron voidaan katsoa vääristävän esimerkiksi EU:n avoimeen koordinaatiomenettelyyn liittyvien kansallisten eläkestrategioiden vertailua (vertailuista tarkemmin ks. Joint Report by the Commission and the Council on Adequate and Sustainable Pensions, 2003).

Oma käsitykseni on, että eläkejärjestelmä, joka sisältää vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläketurvan, kattaa koko väestön ja on tasoltaan ja indeksiturvaltaan asianmukainen, on tuskin toteutettavissa olennaisesti halvemmalla kuin Suomen työeläkejärjestelmässä nyt tehdään. Tämä on kuitenkin ongelmallinen väite sen takia, että sitä ei pysty todistamaan oikeaksi; vääräksi todistaminen taas onnistuu, mikäli joku pystyy rakentamaan sopivan esimerkin.

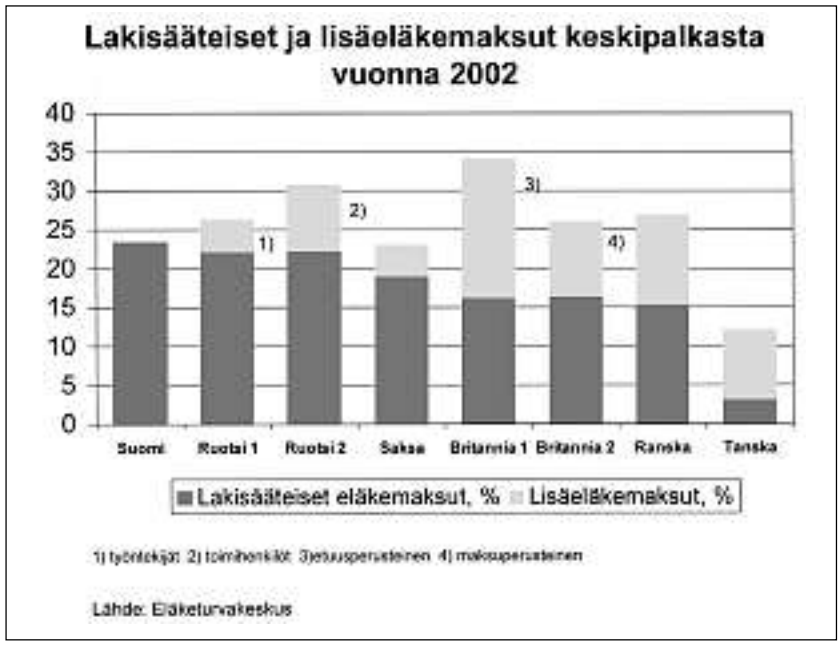

TT kiinnitti eläkestrategiassaan ”Kohti kestävää työeläkejärjestelmää” vuonna 2003 päämääräksi, ettei eläkemaksu saa nousta nykytasostaan (Teollisuus ja Työnantajat 2003). Tämä tavoite on kannatettava, jos siihen päästään eläkkeelle siirtymisen yleisellä myöhentymisellä. Sen sijaan jos siihen mennään leikkaamalla lakisääteisiä työeläkkeitä, asia on paljon pulmallisempi. Mitä tapahtuisi? Työnantaja saattaisi täyttää syntyvän vajauksen vapaaehtoisella eläkevakuutuksella, jolloin säästöä ei synny. Jollei näin tapahdu, työntekijöiden asiaksi jäisi ostaa itselleen lisäeläke, jolloin lopputulos on sama kuin suoralla palkan alentamisella; mikäli työntekijöillä on neuvotteluvoimaa, he toki kykenevät vaatimaan itselleen lisää palkkaa kustantaakseen lisäeläkkeen, mutta tällöin ei säästöä taaskaan synny. Kolmas mahdollisuus on, että työntekijöille tulee riittämätön työeläke. Työvoimakustannusten leikkaus eläketurvaa leikkaamalla näyttää näin päätellen väistämättä tapahtuvan työntekijöiden kustannuksella.

Börsch-Supanin teesi ”selvästi yli 20 prosentin maksutaso on liian korkea” on mielestäni yhtäpitävä väitteen ”jotkut työntekijät täytyy jättää ilman asianmukaista työeläketurvaa” kanssa. Jälkimmäinen ei ole hyvää politiikkaa.

Börsch-Supan toteaa, että verokiilan kielteisiä vaikutuksia voidaan jossakin määrin lieventää vahvistamalla etujen ja maksujen yhteyttä. Suomen työeläke todetaan askeleeksi tähän suuntaan.

Siirtymäkauteen kohdistuva kritiikki

Samaa mieltä on helppo olla siitä, että ilman eläkeuudistukseen nyt liittyvää siirtymäkautta kaksinkertaisine laskentoineen uudistus olisi

ollut elegantimpi ja eläketurvan rakenne alusta asti selkeämpi.

Tosiasia on kuitenkin, että vaihtoehtoina eivät olleet eläkeuudistus siirtymäkausineen ja eläkeuudistus ilman siirtymäkautta, vaan eläkeuudistus siirtymäkausineen tai ei eläkeuudistusta. Käytännössä vanhan eläkelainsäädännön mukaisten etuuksien jonkinasteinen suojaaminen oli välttämätöntä, jotta uudistuksesta pystyttiin sopimaan. On myös niin, että eläkkeiden kaltaisiin hyvin pitkäaikaisiin sitoumuksiin sisältyviä lupauksia ei pidä muuttaa äkkinäisesti. Luottamus on olennainen osa hyvää eläketurvaa. Liian tiheät ja radikaalit muutokset syövät luottamuksen uudistetunkaan eläketurvan pysyvyyteen, johtavat pakoon eläkkeelle "varmuuden vuoksi" ja näin kääntyvät omaa, kansantalouden kehityksen tukemista koskevaa päämääräänsä vastaan.

Lopuksi

Kuten alussa totesin, olen kuitenkin hyvin monessa kohden yhtä mieltä professori Börsch-Supanin kanssa. Hänen analyysinsä on täynnä hyviä ja oikeita havaintoja. Siihen päätelmään en kuitenkaan voi yhtyä, että yksilöllisen säästämisen elementin puuttuminen olisi puute Suomen työeläkejärjestelmässä. Päinvastoin minusta vaikuttaa jopa siltä, ettei tällainen elementti ole sopusoinnussa esitettyjen kuuden kriteerin kanssa.

Hidas voimaantulo ei sekään ole välttämättä huono asia silloin, kun kyseessä ovat vuosikymmenten mittaiset sitoumukset, joille työuran myöhäisessä vaiheessa ei edes ole helppoa kehittää korvaavia ratkaisuja. On mahdollista, että tähän nähden olisi voitu edetä nopeamminkin kohti uutta etuusrakennetta; huomioon on kuitenkin otettava yhteiskunnassa tapahtuvan päätöksenteon realiteetit.

Onko kyseessä vain välivaihe ennen seuraavaa uudistusta, kuten Börsch-Supan arvioi? Voi hyvin ollakin; tätä on vaikea ennustaa, ja muutamassa vuodessa näköalat muuttuvat. Paljon jää riippumaan siitä, millaisia käyttäytymismuutoksia lopulta tapahtuu. Menneiden kokemusten perusteella on myös selvää, että kansantalouden pitkän aikavälin kehitys muokkaa eläkepoliittisia ratkaisuja. Toivoa kuitenkin sopii, että nyt maltetaan katsoa, miten uusi eläkejärjestelmämme rupeaa toimimaan. Toivoa sopii myös, että mikäli uudistuksiin taas on ryhdyttävä, pystyttäisiin vastustamaan kiusausta mennä muodin mukana yksilöllisiin sijoitussidonnaisiin työeläkkeisiin. Viimeaikaisen keskustelun perusteella on toisaalta mahdollista, että tämä muoti on vähitellen menossa ohi. □

Kirjallisuus

Anrig, G. ja B. Wasow: *Twelve Reasons Why Privatizing Social Security Is a Bad Idea*, The Century Foundation 2004, www.tcf.org.

Bach, J., S. Laitinen-Kuikka ja M. Vidlund: *Eläkemaksutaso eräissä EU-maissa*, Eläketurvakeskus, Intergroupin katsauksia 7/2003, www.etk.fi.

Diamond, P. ja P. Orszag (2004): *A Summary of Saving Social Security: A Balanced Approach*, www.mit.edu/faculty/?prof_id=pdiamond.

Ilmakunnas, S. ja R. Vanne: *Funding and Portfolio Management in the Finnish Earnings-related Pension Scheme*, Working Papers 11/2004, Eläketurvakeskus, www.etk.fi.

Council of the European Union*: Joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions*, Brussels, 10 March 2003, 7165/03.

Teollisuus ja Työnantajat (2003):Kohti kestävää työeläkejärjestelmää, www.ek.fi.

Modigliani, F. ja A. Muradlihar: *Rethinking pension reform*, Cambridge University Press 2004.

Orszag, P. (2001): *Voluntary Individual Accounts: The Lessons from the U.K. Experience*, www.sbgo.com.

The Swedish Pension System, Annual Report 2003, www.forsakringskassan.se

Turner, A. (2004): *Pensions: Challenges and Choices. The First Report of the Pensions Commission*, www.pensionscommission.org.uk.